

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ПРОЦЕСУ КООПЕРАЦІЇ

А. В. Збарська, аспірант*
НУБіП України

Розкрито проблеми становлення та розвитку фермерських господарств в сільських поселеннях України, з цією метою обґрунтовано необхідність обслуговуючої кооперації

Постановка проблеми. В системі економічних перетворень в аграрному секторі важливе значення отримують кооперативні форми господарювання. Сільськогосподарська кооперація займає особливе місце у вирішенні завдань захисту інтересів селян в умовах конкуренції. Вона діє через антимонопольні економічні важелі у сферах виробництва, переробки продукції, надання виробничо-технічних та інших послуг мешканцям сільських поселень.

Сільськогосподарська кооперація – це форма спільної господарської діяльності товаровиробників в одному або різних, але взаємопов'язаних процесах праці і виробництва з метою задоволення соціальних та економічних інтересів, які важко або неможливо досягнути в індивідуальній діяльності.

Аналіз сучасного стану дослідження. Кооперацію важко сприймати широко. Це, по суті, будь-яка форма поєднання і взаємодії економічних інтересів, праці, засобів, джерел і капіталу. Звідси

*Науковий керівник – д. е. н., професор В.П. Горьовий

кооперативами можна визнати всі форми організації від фермерського і особистого селянського господарства, де зайнято більше двох осіб, які об'єднали свої зусилля заради спільної економічної вигоди, до великотоварних сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань, що замикають весь технологічний ланцюг від одержання сировини до постачання готового продукту у зв'язку з необхідністю одержання і розподілу доходів і прибутку. Важливо, щоб вони були економічно самостійними, власниками авансованого капіталу, повними розпорядниками виробленої продукції, одержаних доходів.

Виклад основного матеріалу. Кооперативні формування в аграрному секторі, згідно законодавства, дозволяють більш ефективно організувати виробничий процес, скоротити витрати, гарантувати збут, надавати матеріальний захист товаровиробникам. Сільськогосподарська кооперація сприяє налагодженню системи закупівель, переробки, торгівлі, матеріально-технічного і фінансового обслуговування сільських товаровиробників. Тим самим проводиться оперативне регулювання функціонування всього процесу в аграрному секторі.

На наш погляд, термін «кооперація» відображає два різних явища. По-перше, кооперація – всезагальна форма організації і розподілу праці, необхідний спосіб формування єдиної, ефективно функціонуючої системи суспільного виробництва. По-друге, термін «кооперація» визначає особливу форму організації виробництва, яка являє собою підприємство, добровільне об'єднання декількох господарюючих суб'єктів для досягнення спільних господарських цілей. Кооператив як господарське підприємство завжди засноване на кооперативній власності. В цьому випадку досить цікавим є визначення кооперативу, яке дав видатний дослідник кооперації М. І. Туган-Барановський, який, характеризуючи сутність кооперативу, відмічає «кооператив є таке господарське підприємство кількох, добровільно об'єднаних осіб, яке має за мету не одержання найбільшого баришу на вкладений капітал, але збільшення, завдяки спільному веденню господарства, трудових доходів своїх членів або скорочення витрат цих членів на їх споживчі потреби» [1].

У розвитку економічної думки і практики кооперативного руху значний вклад зробив О. В. Чаянов. В своїй методології він виходив із значного масиву фактичних даних, одержаних в експедиціях, із сімейних бюджетів, статистичних даних. О. В. Чаянов писав: «По мірі розвитку і поглиблення кооперативного руху він створить в житті все більшу кількість із намічених нами видів кооперації» [2]. Повністю погоджуючись з Туган-Барановським у питаннях кооперації, він йде далі шляхом її конкретизації. Зокрема, він пише, що «кооперація

селянська... являє собою досить досконалий варіант селянського господарства, який дає змогу дрібному товаровиробнику, не руйнуючи своєї індивідуальності, виділити із свого організаційного плану ті його елементи, в яких крупна форма виробництва має безспірні переваги над дрібною, і організувати їх виконання спільно із сусідами» [2]. Розглядаючи горизонтальну і вертикальну форми кооперації, він обґрунтовує ефективність і віддає перевагу вертикальній. Життя підтвердило правильність цього положення. Розвиток кооперації пов'язаний із прийняттям кооперативного закону 20 березня 1917 року.

Слово «кооперація» стало запальновживаним. Кооперація розглядалася як одна із основ економічної політики. Пізніше – в 1925 р., оцінюючи значення кооперації О. В. Чаянов писав, що майже всі сторони життя можна обслуговувати кооперативно. Він вбачав у кооперації також відмінний апарат, в межах якого кожен член артілі міг би проявити ініціативу і підприємливість на місцевому рівні. Він в 1925 р. відмічав: «Кооперація, що управляється у самих дрібних своїх органах виборними особами трудівників, під щоденним невсипним контролем вибраних їх членів кооперативу, не пов'язана адміністративними розпорядженнями центру, гнучка у господарській роботі, що допускає найбільш швидкий і вільний прояв вигідної місцевої ініціативи, є найкращим апаратом там, де є у наявності організована місцева самостійність, де у кожному окремому випадку необхідно гнучко пристосовуватися до місцевих умов і враховувати найдрібніші особливості кожного містечка і кожного місця роботи [2].

Із початком колективізації на селі змінилися економічні умови господарювання. Виробничі і обслуговуючі кооперативи розпалися, а сільськогосподарська кооперація як в науці і правовій системі, така в господарській практиці асоціювалася виключно з колгоспами. Як наслідок – на селі залишилися функціонувати лише споживчі товариства системи Укрспоживкооперації. Тим самим великі потенційні можливості кооперації були «заморожені». Завданням нинішнього часу є відродження цього потенціалу.

Вирішуючи проблему розвитку сільськогосподарської кооперації, необхідно враховувати, що Україна, на відміну від інших країн світу, вибрала дещо інших шлях аграрних перетворень. Так, у країнах Західної Європи основною формою об'єднання зусиль селян стала сільськогосподарська кооперація, у Східній Європі крупні сільськогосподарські підприємства реформовані у виробничі кооперативи, а на базі переробних і обслуговуючих об'єктів створено вертикальні споживчі кооперативи.

В Україні ж крупні колгоспи і радгоспи, а також переробні і обслуговуючі підприємства, були реформовані не у кооперативи, а в акціонерні і господарські товариства. Пояснюється це тим, що акціонерний принцип господарювання на етапі реформ буває досить привабливим для концентрації капіталу. В Україні, де вкрай низька оцінка нерухомості, лідери реформ приватизували величезні капітали. Така тенденція особливо укріпилася у переробній промисловості і обслуговуючих галузях АПК. Як результат – сільськогосподарські товаровиробники ці об'єкти втратили.

Основними ж відмітними принципами функціонування кооперативів є обов'язкова трудова участь у діяльності кооперативу, розподіл доходів з урахуванням цього. В особі кожного члена кооперативу поєднується працівник і власник. В кооперативі виникає матеріальна основа для підвищення мотивації високопродуктивної праці.

Існують і інші аргументи на користь кооперації. Так, за умов розриву координаційних зв'язків між галузями АПК склалися несправедливі пропорції розподілу праці, коли сільські товаровиробники, які вклали дві третини затрат, одержують від споживчої ціни лише одну третину доходу. Кооперація цього також не допускає, забезпечуючи розподіл економічного результату відповідно вкладеній праці [3].

Із зазначеного вище випливає, що кооперація повинна виконати дві основні функції: першу – соціальний захист селянина і допомога йому; другу – економічну, виробничу в тій частині, що не під силу окремому селянському господарству або сільськогосподарському підприємству. Кооператив – такий організм, у якому не втрачається зв'язок людини із авансованими засобами виробництва і отримуються всі переваги крупних структур, у своїй діяльності він керується лише власним статутом і ніхто, включаючи державу, не може втручатися в його справи.

Не секрет, що всі цільові установки фермерів та їх об'єднань пов'язані, у кінцевому підсумку, із прагненням отримати, нехай навіть невеликий, але гарантований дохід. Тому фактор підвищеного попиту на продукцію і можливість одержати від її реалізації максимальний прибуток повинен перебувати в основі вибору виробничого профілю об'єднання особистих селянських і фермерських господарств.

Висновок. Для кожного конкретного об'єднання фермерських господарств не має великого резону створювати якусь постійну раз і назавжди завершену модель виробництва, так як і неможливо визначити на певний момент точну кількість тих чи інших типів об'єднань. В умовах ринку їх структура буде неодмінно відчувати зміни, тому мова повинна йти лише про найбільш пріоритетні напрями

розвитку виробництва, створення так званих базових моделей галузевого поєднання господарств.

Але в будь-якому випадку б для досягнення намічених цілей об'єднання особистих селянських і фермерських господарств повинно правильно обрати виробничий профіль і розмір господарства, створити для нього раціональну виробничу інфраструктуру і соціальну базу, визначити найбільш доцільні шляхи реалізації і переробки продукції, розвиток кооперації з підприємствами системи АПК і багато іншого.

Список використаних джерел

1. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации / М. И. Туган-Барановский / [3-е изд.]. – М. – 1922. – 504с.
2. Чаянов А. В. Основные идеи и формы организации крестьянской кооперации. – М. – 1921. – 44с.
3. Гриценко М. П. Сільськогосподарська кооперація: проблеми, шляхи розв'язання / М. П.Гриценко, М. Й.Малік, В. А. Пулім // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 51–58.
4. Про внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»: Закон України від 20.11.2012 року № 5495-IV.
5. Програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2013–2020 рр. (проект). – К.: Союз с.-г. обслуговуючих кооперативів України, 2012.